

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MACIEJ SZPUNAR
esitatud 1. juulil 2021¹

Kohtuasi C-638/19 P

Euroopa Komisjon
versus

**European Food SA,
Starmill SRL,
Multipack SRL,
Scandic Distilleries SA,
Ioan Micula,
Viorel Micula,
European Drinks SA,
Rieni Drinks SA,
Transilvania General Import-Export SRL,
West Leasing SRL, varem West Leasing International SRL**

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – Vahekohus – Riigiabi, mis seisneb teatud ettevõtjatele vahekohtu väljamõistetud kahjuhüvitise tasumises – Kahepoolne investeerimisleping – Liidu õiguse kohaldamine

I. Sissejuhatus

1. Liidu õiguse ja investeerimisalaseid vaidlusi lahendava vahekohtu õiguse tugev kokkupõrge tekitab hulgaliselt küsimusi, millele kohtuotsus Achmea² ei ole suutnud piisavalt vastata. Käesolev kohtuasi, mis on sellele konfliktsuhtele iseloomulik, annab seega Euroopa Kohtule teretulnud võimaluse – meenutades selle kohtuotsuse aluseks olevat loogikat – veelgi täpsustada põhimõtteid, mis reguleerivad küsimust selliste vahekohtumenetluste liidu õigusega kokkusobivuse kohta, mis põhinevad kahe liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolset investeerimislepingul, ja seda erilises kontekstis, kus vahekohtumenetlus on algatatud kahepoolse investeerimislepingu alusel, mis on kahe liikmesriigi vahel sõlmitud enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga.

¹ Algkeel: prantsuse.

² 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus (C-284/16, edaspidi „kohtuotsus Achmea“, EU:C:2018:158).

2. Investeerimisalaseid vaidlusi lahendava vahekohtu õiguse ja riigiabiõiguse kokkupuutepunktis kujutab see kohtuasi samuti võimalust analüüsida küsimust, millise ulatusega on Euroopa Komisjoni pädevus ELTL artiklite 107 ja 108 alusel sellises kontekstis.

3. Komisjon palub oma apellatsioonkaebuses tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 18. juuni 2019. aasta otsus *European Food SA jt vs. komisjon* (T-624/15, T-694/15 ja T-704/15; edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“, EU:T:2019:423), millega Üldkohus tühistas komisjoni 30. märtsi 2015. aasta otsuse (EL) 2015/1470 Rumeenia antud riigiabi SA.38517 (2014/C) (ex 2014/NN) kohta – Vahekohtu 11. detsembri 2013. aasta otsus *juhtumis Micula vs. Rumeenia* (ELT 2015, L 232, lk 43; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

II. Õiguslik raamistik

A. ICSID konventsioon

4. Riikide ja muude riikide kodanike vaheliste investeringuid puudutavate vaidluste lahendamise 18. märtsi 1965. aasta konventsiooni (edaspidi „ICSID konventsioon“), mis jõustus Rumeenia suhtes 12. oktoobril 1975, artikli 53 lõikes 1 on sätestatud:

„Vahekohtuotsus on pooltele kohustuslik ning seda ei saa edasi kaevata ega muul viisil vaidlustada, välja arvatud konventsioonis ette nähtud juhul. Iga pool peab täitma vahekohtuotsuse vastavalt selle sõnastusele [...]“.

5. ICSID konventsiooni artikli 54 lõikes 1 on ette nähtud:

„Iga osalisriik tunnustab konventsiooni kohaselt tehtud vahekohtuotsust siduvana ja tagab oma territooriumil vahekohtuotsusega mõistetud rahaliste kohustuste täitmise, nii nagu ta teeks seda oma riigi territooriumil tegutseva kohtu lõpliku lahendi puhul [...]“.

B. 1995. aasta kokkulepe

6. Euroopa leping assotsiatsiooni loomiseks ühelt poolt Euroopa ühenduste ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Rumeenia vahel³ (edaspidi „1995. aasta leping“), mis jõustus 1. veebruaril 1995, nägi oma artikli 64 lõigetes 1 ja 2 ette:

„1. Järgnev on kokkusobimatu käesoleva lepingu nõuetekohase toimimisega niivõrd, kui see võib mõjutada kaubandust ühenduse ja Rumeenia vahel:

[...]

iii) riigiabi, mis moonutab või ähvardab moonutada konkurentsi, soodustades teatavaid ettevõtjaid või teatavate kaupade tootmist.

2. Igasugust käesoleva artikliga vastuolus olevat tegevust hinnatakse [ELTL artiklite 101, 102 ja 107] eeskirjade kohaldamisest tulenevate kriteeriumide alusel.“

³ EÜT 1994, L 357, lk 2; ELT eriväljaanne 11/59, lk 3.

7. 1995. aasta lepingu artiklitega 69 ja 71 pandi Rumeeniale kohustus ühtlustada oma riigisiseseid õigusnormid ühenduse *acquis*'ga.

C. Kahepoolne investeerimisleping

8. 29. mail 2002 Rootsi Kuningriigi valitsuse ja Rumeenia valitsuse vahel sõlmitud kahepoolne investeringute edendamise ja vastastikuse kaitsmise leping (edaspidi „kahepoolne investeerimisleping“) jõustus 1. juulil 2003 ning selle artikli 2 lõikes 3 on kokku lepitud:

„Kumbki lepinguosaline tagab igal ajal teise lepinguosalise investorite investeringute õiglase ja võrdse kohtlemise ning ei takista meelevaldsete ega diskrimineerivate meetmete kaudu nimetatud investorite poolt selliste investeringute juhtimist, haldamist, säilitamist, kasutamist, kasusaamist ega võõrandamist.“

9. Kahepoolse investeerimislepingu artikli 7 kohaselt lahendatakse vaidlused investorite ja lepingu allkirjastanud riikide vahel eelkõige ICSID konventsiooni egiidi all tegutsevas vahekohtus.

D. Ühinemisleping ja ühinemisakt

10. Bulgaaria Vabariigi ja Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemise lepingu⁴ alusel, mis allkirjastati 25. aprillil 2005, ühines Rumeenia Euroopa Liiduga 1. jaanuaril 2007.

11. Akti Bulgaaria Vabariigi ja Rumeenia ühinemistingimuste ja Euroopa Liidu aluslepingutesse tehtavate muudatuste kohta⁵ (edaspidi „ühinemisakt“) artiklis 2 on sätestatud:

„Alates ühinemiskuupäevast on asutamislepingute sätted ning institutsioonide [...] poolt enne ühinemist vastuvõetud aktid [...] Rumeeniale siduvad ja neid kohaldatakse [selles riigis] vastavalt kõnealustes lepingutes ja käesolevas aktis sätestatud tingimustele.“

12. Ühinemisakti V lisa 2. peatükk „Konkurentsipoliitika“ sisaldab järgmisi sätteid:

„1. Järgmisi abiprogramme ja individuaalset abi, mis on uues liikmesriigis jõustatud enne ühinemiskuupäeva ja mida rakendatakse ka pärast nimetatud kuupäeva, käsitletakse ühinemise järel kui olemasolevat abi [ELTL] artikli [108] lõike 1 tähenduses:

- a) enne 10. detsembrit 1994 jõustunud abimeetmed;
- b) käesoleva lisa liites loetletud abimeetmed;

⁴ Leping Belgia Kuningriigi, Tšehhi Vabariigi, Taani Kuningriigi, Saksamaa Liitvabariigi, Eesti Vabariigi, Kreeka Vabariigi, Hispaania Kuningriigi, Prantsuse Vabariigi, Iirimaa, Itaalia Vabariigi, Küprose Vabariigi, Läti Vabariigi, Leedu Vabariigi, Luksemburgi Suurhertsogiriigi, Ungari Vabariigi, Malta Vabariigi, Madalmaade Kuningriigi, Austria Vabariigi, Poola Vabariigi, Portugali Vabariigi, Sloveenia Vabariigi, Slovaki Vabariigi, Soome Vabariigi, Rootsi Kuningriigi, Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi (Euroopa Liidu liikmesriikide) ning Bulgaaria Vabariigi ja Rumeenia vahel Bulgaaria Vabariigi ja Rumeenia ühinemise kohta Euroopa Liiduga (ELT 2005, L 157, lk 11).

⁵ ELT 2005, L 157, lk 203.

- c) abimeetmed, mida uue liikmesriigi riigiabi järelevalveasutus enne ühinemiskuupäeva hindas ja mis loeti *acquis*'le vastavaks ning mille kohta komisjon ei ole esitanud punktis 2 ettenähtud korras vastuväiteid sel alusel, et on tõsiseid kahtlusi meetme kokkusobivuses [sise]turuga.

Kõiki pärast ühinemiskuupäeva veel rakendatavaid meetmeid, mis kujutavad endast riigiabi ega vasta eespool kirjeldatud tingimustele, peetakse ühinemise järel uueks abiks [ELTL] artikli [108] lõike 3 kohaldamisel.

[...]

5. Punkti 1 alapunkti c kohaldatakse Rumeenia puhul üksnes nende abimeetmete suhtes, mida Rumeenia riigiabi järelevalveasutus on hinnanud pärast nimetatud tähtpäeva ja mille komisjon on määranud ühinemisläbirääkimistel Rumeenia poolt võetud kohustuste pideva kontrolli alusel, et Rumeenia riigiabi jõustamise tulemus enne ühinemiskuupäeva oleks saavutanud rahuldava taseme. Nimetatud rahuldava taseme võib lugeda saavutatuks üksnes siis, kui Rumeenia on tõendanud täieliku ja nõuetekohase riigiabi kontrolli ühtset kohaldamist kõikide Rumeeniale antud abimeetmete suhtes, kaasa arvatud Rumeenia riigiabi järelevalveasutuse tehtud selliste täielikult ja korrektselt põhjendatud otsuste vastuvõtmise ja rakendamise suhtes, mis sisaldavad riigiabi iga meetme laadi täpset hindamist ning kokkusobivuse kriteeriumi õiget kohaldamist.

Komisjon võib esitada vastuväiteid abimeetmetele, mis on antud ühinemiseelsel perioodil alates 1. septembrist 2004 kuni ülalnimetatud komisjoni otsusega määratud kuupäevani, mil komisjon leiab, et jõustamise tulemus on saavutanud rahuldava taseme, sel alusel, et on tõsiseid kahtlusi meetme kokkusobivuses [sise]turuga. Nimetatud komisjoni otsust esitada vastuväide meetmele käsitletakse otsusena algatada ametlik uurimismenetlus määruse (EÜ) nr 659/1999 tähenduses^[6]. Kui selline otsus tehakse enne ühinemiskuupäeva, jõustub otsus ühinemiskuupäeval.

Kui komisjon teeb ametliku uurimismenetluse algatamise järel negatiivse otsuse, nõuab komisjon, et Rumeenia peab võtma kõik vajalikud meetmed, et abisaajalt abi tagasi saada. Tagastatava abi hulka kuuluvad intressid, mis on makstavad alates samast kuupäevast ja mille kohane määr on määratud vastavalt määrusele (EÜ) nr 794/2004^[7].

III. Vaidluse taust ja vaidlusalune otsus

13. Vaidluse tausta on kirjeldatud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 1–42 ja käesoleva menetluse vajadustest lähtudes saab selle kokku võtta järgmiselt.

14. Rumeenia ametivõimud võtsid 2. oktoobril 1998 vastu valitsuse erakorralise määruse nr 24/1998 (edaspidi „valitsuse erakorraline määrus nr 24/1998“), millega anti teatavatele ebasoodsas olukorras olevate piirkondade investoritele, kes olid saanud alalise investori tunnistuse, mitu investeerimisstiimulit, sealhulgas näiteks sellised meetmed nagu masinate

⁶ Nõukogu 22. märtsi 1999. aasta määrus, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad [ELTL artikli 108] kohaldamiseks (EÜT 1999, L 83, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 339).

⁷ Komisjoni 21. aprilli 2004. aasta määrus, millega rakendatakse nõukogu määrust (EÜ) nr 659/1999 (ELT 2004, L 140, lk 1; ELT eriväljaanne 08/04, lk 3).

tollimaksudest ja käibemaksust vabastamine, toorainelt tasutud tollimaksude tagasimaksmine, samuti äriühingu tulumaksu vabastus ajavahemikul, mil asjaomane piirkond on määratud ebasoodsas olukorras olevaks piirkonnaks.

15. Rumeenia valitsus tunnistas 25. märtsi 1999. aasta otsusega, mis kuulub kohaldamisele alates 1. aprillist 1999, Ştei-Nuceti kaevanduspiirkonna Bihori maakonnas ebasoodsas olukorras olevaks piirkonnaks kestusega kümme aastat.

16. Selleks et järgida vastavusse viimise kohustust, milles oli 1995. aasta lepingus kokku lepitud, võttis Rumeenia 1999. aastal vastu seaduse nr 143/1999 riigiabi kohta, mis hakkas kehtima 1. jaanuaril 2000. Kõnealuse seadusega, milles kasutati sama riigiabi määratlust, mis on toodud 1995. aasta lepingu artiklis 64 ja praeguses ELTL artiklis 107, määrati riigiabi järelevalve eest vastutavaks riiklikuks asutuseks Consiliul Concurenței (Rumeenia konkurentsinoökogu), kelle pädevusse kuulub ettevõtjatele Rumeenia antud riigiabi kokkusobivuse hindamine.

17. Konkurentsinoökogu võttis 15. mail 2000 vastu otsuse nr 244/2000, milles ta tuvastas, et hulk stiimuleid, mida pakutakse valitsuse erakorralise määrusega nr 24/1998, tuleb liigitada riigiabiks ja mille andmine tuleb lõpetada.

18. Valitsuse erakorralise määrusega nr 75/2000 muudeti 1. juulil 2000 valitsuse erakorralist määrust nr 24/1998 (edaspidi koos „valitsuse erakorraline määrus“).

19. Konkurentsinoökogu vaidlustas Curtea de Apel Bucureşti (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) asjaolu, et vaatamata valitsuse erakorralise määruse nr 75/2000 vastuvõtmisele ei rakendatud tema otsust nr 244/2000. Kaebus jäeti 26. jaanuari 2001. aasta otsusega rahuldamata ning Înalta Curte de Casație și Justiție (Rumeenia kassatsioonikohus) jättis selle otsuse 19. veebruari 2002. aasta otsusega muutmata.

20. Ioan ja Viorel Micula, kes on hagejad esimeses kohtuastmes, on Rumeenias elavad Rootsi kodanikud ning enamusaktsionärid äriühingus European Food and Drinks Group, mis tegeleb Ştei-Nuceti piirkonnas Bihori maakonnas (Rumeenia) toiduainete- ja joogitootmisega. Äriühingud European Food SA, Starmill SRL, Multipack SRL, Scandic Distilleries SA, European Drinks SA, Rien Drinks SA, Transilvania General Import-Export SRL ja West Leasing SRL (varem West Leasing International SRL), kes ise on hagejad esimeses kohtuastmes, kuuluvad äriühingule European Food and Drinks Group.

21. Alaliste investorite tunnistuste alusel, mille European Food sai 1. juunil 2000 ning Starmill ja Multipack 17. mail 2002, tegid need äriühingud Ştei-Nuceti kaevanduspiirkonnas investeringuid.

22. 2000. aasta veebruaris alustas Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemisläbirääkimisi. Läbirääkimiste käigus märgiti liidu 21. novembri 2001. aasta ühises seisukohas, et Rumeenias „leidub hulk olemasolevaid ja uusi kokkusobimatuid abi kavasisid, sealhulgas [valitsuse erakorraliste määrustega] ette nähtud meetmed, mis ei ole viidud vastavusse ühenduse õigustikuga“.

23. Rumeenia täpsustas, et „[s]elleks et täita ühenduse riigiabieeskirjades sätestatud kriteeriume ja viia lõpule 6. peatükiga „Konkurentsipoliitika“ seotud läbirääkimised, tuleb kaotada selle valdkonna siseriiklikest õigusaktidest kõik ühenduse õigustikuga kokkusobimatud riigiabi vormid“ ning tühistas 26. augustil 2004 kõik valitsuse erakorralise määruse alusel määratud stiimulid, välja arvatud äriühingu tulumaksu meede. Tühistamine jõustus 22. veebruaril 2005.

24. 1. jaanuaril 2007 ühines Rumeenia Euroopa Liiduga.

25. Viis hagejat esimeses kohtuastmes, nimelt I. ja V. Micula, European Food, Starmill ja Multipack (edaspidi „vahekohtumenetluse hagejad“) palusid 28. juulil 2005 kahepoolse investeerimislepingu artikli 7 alusel vahekohtu moodustamist, et see mõistaks välja hüvitise valitsuse erakorralise määrusega ette nähtud stiimulite tühistamisega tekitatud kahju eest.

26. Vahekohus jõudis 11. detsembri 2013. aasta otsuses (edaspidi „vahekohtuotsus“) järeldusele, et kuna Rumeenia tühistas valitsuse erakorralise määrusega ette nähtud stiimulid, ei õnnestunud viimasel tagada investeeringute õiglast ja võrdset kohtlemist, ning mõistis vahekohtumenetluse hagejate kasuks Rumeenialt välja kahjuhüvitise summas 791 882 452 Rumeenia leud (RON) (ligikaudu 178 miljonit eurot).

27. Komisjoni talitused teavitasid 31. jaanuaril 2014 Rumeenia ametiasutusi sellest, et vahekohtuotsuse mis tahes rakendamine või täitmine kujutaks endast uut abi, millest tuleks teavitada komisjoni.

28. Rumeenia ametiasutused teatasid 20. veebruaril 2014 komisjoni talitustele, et kahjuhüvitis, mille vahekohus mõistis välja vahekohtumenetluse hagejatele, on osaliselt tasutud, tasaarvestades selle hüvitise European Foodi maksuvõlga Rumeenia ametiasutuste ees.

29. Komisjon võttis 26. mail 2014. aasta määruse nr 659/1999 artikli 11 lõike 1 alusel vastu otsuse C(2014) 3192, millega kohustas Rumeeniat viivitamata peatama seni, kuni komisjon on teinud lõpliku otsuse selle meetme siseturuga kokkusobivuse kohta, mis tahes tegevus, mis võib kaasa tuua vahekohtuotsuse rakendamise või täitmise, põhjendusel, et kõnealune meede võib endast kujutada õigusvastast riigiabi.

30. Komisjon teavitas 1. oktoobri 2014. aasta kirjas Rumeeniat oma otsusest algatada ELTL artikli 108 lõikes 2 sätestatud ametlik uurimismenetlus seoses Rumeenia poolt vahekohtuotsuse osalise rakendamisega 2014. aasta alguses ja seoses vahekohtuotsuse mis tahes edasise rakendamise või täitmisega.

31. Rumeenia ametiasutuste väitel on vahekohtuotsust rakendatud täielikult.

32. Komisjon võttis 30. märtsil 2015 vastu vaidlusaluse otsuse, milles ta leidis, et kahjuhüvitis, mille vahekohus kohustas tasuma ühele majandusüksusele, mille moodustasid I. ja V. Micula, European Food, Starmill, Multipack, Scandic Distilleries, European Drinks, Rieni Drinks, Transilvania General Import-Export ja West Leasing, on riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses ja tuleb tagasi nõuda.

IV. Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

33. Üldkohtu kantseleisse vastavalt 6., 30. ja 28. novembril 2015 saabunud hagiavaldustega esitasid European Food, Starmill, Multipack ja Scandic Distilleries kohtuasjas T-624/15, I. Micula kohtuasjas T-694/15 ning V. Micula, European Drinks, Rieni Drinks, Transilvania General Import-Export ja West Leasing kohtuasjas T-704/15 hagi, millega paluti tühistada vaidlusalune otsus. Üldkohus andis Hispaania Kuningriigile ja Ungarile loa astuda komisjoni nõuete toetuseks menetlusse. Üldkohtu kodukorra artikli 68 alusel liitis Üldkohus need kolm kohtuasja kohtuotsuse tegemise huvides.

34. Apellandid esitasid kõigi esimeses kohtuastmes esitatud hagide põhjendamiseks kaheksa väidet, mis olid teatud osas jaotatud mitmeks osaks.

35. Vaidlustatud kohtuotsuses nõustus Üldkohus esiteks kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15 esitatud teise väite esimese osaga ning kohtuasjas T-704/15 esitatud esimese väite esimese osaga, mis käsitles komisjoni pädevuse puudumist ja liidu õiguse kohaldamatust olukorra suhtes, mis eelnes Rumeenia liiduga ühinemisele. Sellega seoses otsustas Üldkohus kohtuotsuse punktides 59–93, et vaidlusalust otsust vastu võttes kohaldas komisjon ELTL artikli 108 ja määruse nr 659/1999 alusel talle antud pädevust tagasiulatuvalt ühinemiselsetele asjaoludele ning et järelikult ei saanud komisjon kõnealust meetet kvalifitseerida „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

36. Teiseks nõustus Üldkohus kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15 esitatud teise väite teise osaga ning kohtuasjas T-704/15 esitatud teise väite esimese osaga, mille kohaselt kvalifitseeriti vahekohtuotsus vääralt „eeliseks“ ja „abiks“ ELTL artikli 107 tähenduses. Sellega seoses tões Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 94–111, et vaidlustatud otsus on õigusvastane niivõrd, kui võrd see kvalifitseeris „eeliseks“ ja „abiks“ ELTL artikli 107 tähenduses vahekohtu poolt hüvitise määramise, mille eesmärk oli hüvitada finantsstiimulite tühistamisega tekitatud kahju, vähemalt ajavahemiku osas, mis eelnes liidu õiguse kehtima hakkamisele Rumeenias.

37. Seetõttu tühistas Üldkohus vaidlusala otsuse tervikuna, analüüsivõttes nende väidete teisi osi või teisi väiteid.

V. Menetlus Euroopa Kohtus ja poolte nõuded

38. Komisjon, keda toetab Prantsuse Vabariik, palub Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus;
- lükata tagasi kohtuasjas T-704/15 esitatud esimese väite esimene osa ja teise väite esimene osa ning kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15 esitatud teise väite esimene ja teine osa;
- saata liidetud kohtuasjad T-624/15, T-694/15 ja T-704/15 tagasi Üldkohtusse, ja
- teha otsus kohtukulude kohta edaspidi.

39. Hispaania Kuningriik palub oma kostja vastuses Euroopa Kohtul:

- rahuldada apellatsioonkaebus, tühistada vaidlustatud kohtuotsus ja jätta esimeses kohtuastmes esitatud hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata, ja
- teise võimalusena rahuldada apellatsioonkaebus, tühistada vaidlustatud kohtuotsus ja jätta esimeses kohtuastmes esitatud hagi põhjendamatus tõttu rahuldamata.

40. European Food, Starmill, Multipack, Scandic Distilleries ja I. Micula (edaspidi „European Food jt“) paluvad Euroopa Kohtul:

- jätta apellatsioonkaebus rahuldamata;

- teise võimalusena tühistada vaidlusalune otsus;
- kolmanda võimalusena saata kohtuasjad tagasi Üldkohtusse, ja
- jätta komisjoni ja menetlusse astujate kohtukulud nende endi kanda ning mõista neilt välja European Foodi jt kohtukulud esimeses kohtuastmes ja apellatsioonimenetluses.

41. V. Micula, European Drinks, Rieni Drinks, Transilvania General Import-Export ja West Leasing (edaspidi „V. Micula jt“) paluvad Euroopa Kohtul:

- jätta apellatsioonkaebus rahuldamata;
- teise võimalusena nõustuda kohtuasjas T-704/15 esitatud esimese kohtuastme teise väitega ja sellest tulenevalt tühistada vaidlusalune otsus;
- kolmanda võimalusena saata kohtuasjad tagasi Üldkohtusse;
- jätta komisjoni kohtukulud tema enda kanda ning mõista temalt välja V. Micula jt esimese kohtuastme ja apellatsioonimenetlusega seotud kohtukulud, ja
- jätta Ungari ja Hispaania Kuningriigi kohtukulud esimeses kohtuastmes ja apellatsioonimenetluses nende endi kanda.

42. Vastuapellatsioonkaebuses palub Hispaania Kuningriik, keda toetab Poola Vabariik, Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus;
- jätta esimeses kohtuastmes esitatud hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata, ja
- mõista kohtukulud välja European Foodilt jt-lt ning Viorel Miculalt jt-lt.

43. Komisjon palub vastuapellatsioonkaebus rahuldada.

44. European Food jt ning V. Micula jt paluvad jätta vastuapellatsioonkaebus rahuldamata ning jätta Hispaania Kuningriigi, komisjoni ja menetlusse astujate kohtukulud seoses vastuapellatsioonkaebusega nende endi kanda ning mõista Hispaania Kuningriigilt välja European Foodi jt ning V. Micula jt kohtukulud seoses vastuapellatsioonkaebusega.

45. Komisjon, Hispaania Kuningriik, Poola Vabariik, European Food jt ning V. Micula jt esitasid Euroopa Kohtule kirjalikud seisukohad apellatsioonkaebuse ja vastuapellatsioonkaebuse kohta.

46. 20. aprillil 2021 toimunud kohtuistungil esitati komisjoni, Saksamaa Liitvabariigi, Hispaania Kuningriigi, Läti Vabariigi, Poola Vabariigi, European Food jt ning V. Micula jt nimel suulised seisukohad.

VI. Analüüs

47. Alustan oma analüüsi sellega, et kontrollin vastuapellatsioonkaebust, mille kohaselt on liidu õigusega kooskõlas Euroopa Liidu sisesel kahepoolisel investeerimislepingul põhinevad vahekohtumenetlused, mis juhul, kui vastuapellatsioonkaebus peaks tunnistatama vastuvõetavaks, tooks kaasa esimeses kohtuastmes esitatud hagi vastuvõetamatuse. Kuna olen seisukohal, et vastuapellatsioonkaebuse põhjendamiseks esitatud väited tuleb tagasi lükata, kontrollin järgmisena apellatsioonkaebust, mis käsitleb küsimust, kas komisjonil on riigiabiõiguses pädevus riigi Euroopa Liiduga ühinemise kontekstis.

A. Vastuapellatsioonkaebus

48. Vastuapellatsioonkaebuses väidab Hispaania Kuningriik, keda selles osas toetavad oma kirjalikes seisukohtades komisjon ja Poola Vabariik, et kõnealune vahekohtumenetlus ja hilisem vahekohtuotsus rikuvad vastastikuse usalduse põhimõtet ja liidu õiguse autonoomiat põhimõtete kohaselt, mille Euroopa Kohus on kohtuotsuses Achmea välja töötanud. Sellest tuleneb, et hagejatel ei olnud esimeses kohtuastmes mingit õigustatud huvi hagi esitada, kuna nad paluvad tühistada vaidlusalune otsus, selleks et täidetak ELI artikliga 19 ning ELTL artiklitega 267 ja 344 vastuolus olev vahekohtuotsus.

1. Vastuapellatsioonkaebuse vastuvõetavus

49. European Food jt ning V. Micula jt leiavad, et Hispaania Kuningriigi vastuapellatsioonkaebus on vastuvõetamatu.

50. Esimesena ei ole Hispaania Kuningriigil õigust osaleda menetluses apellatsioonkaebuse vastustajana Euroopa Kohtu kodukorra artikli 172 tähenduses ja ta ei saanud seega menetluses osaleda vastuapellatsioonkaebuse esitajana.

51. Sellega seoses märgin, et European Food jt ning V. Micula jt on Euroopa Kohtult juba 17. märtsi 2020. aasta kirjas palunud, et Hispaania Kuningriik kui menetluse pool jäetaks käesolevast menetlusest välja põhjusel, et see liikmesriik ei tõenda, et tal on huvi, et apellatsioonkaebus rahuldataks või jäetaks rahuldamata kodukorra artikli 172 tähenduses. Euroopa Kohtu kantselei teatas 29. märtsi 2020. aasta kirjaga pärast Euroopa Kohtu presidendi, ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ärakuulamist pooltele nende taotluse rahuldamata jätmisest sisuliselt põhjusel, et kuna Hispaania Kuningriigil kui liikmesriigil oli Euroopa Kohtu põhikirja artikli 40 alusel õigus esimeses kohtuastmes menetlusse astuda, on tal automaatselt huvi, et apellatsioonkaebus rahuldatakse või jäetakse rahuldamata.

52. Ühest küljest tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et Üldkohtule esitatud nõuete rahuldamata jätmisest piisab kõnealuse poole jaoks, et põhjendada huvi, et apellatsioonkaebus rahuldataks või jäetaks rahuldamata⁸. Kuna Hispaania Kuningriik palus Üldkohtul jätta hagejate esimeses kohtuastmes esitatud hagrid rahuldamata, on kõnealusel liikmesriigil tingimata huvi, et apellatsioonkaebus rahuldatakse või jäetakse rahuldamata kodukorra artikli 172 tähenduses.

⁸ Vt 14. juuni 2018. aasta kohtuotsus Makhlof vs. nõukogu (C-458/17 P, ei avaldata, EU:C:2018:441, punkt 32).

53. Teisest küljest annavad Euroopa Kohtu põhikirja artikli 40 esimene lõik ja artikli 56 kolmas lõik liikmesriikidele igal juhul „privilegeeritud hageja“ seisundi, vabastades nad kohustusest põhjendada huvi esitada liidu kohtutele apellatsioonkaebus ja seega *a fortiori* vastuapellatsioonkaebus⁹.

54. Teisena on vastuapellatsioonkaebus kodukorra artikli 178 lõike 3 kohaselt vastuvõetamatu, kuna esiteks piirduakse selles samade argumentide kordamisega kui need, mille Hispaania Kuningriik esitas vastuses apellatsioonkaebusele, või viidatakse selles esitatud argumentidele ning teiseks püütakse samal ajal laiendada vaidluse eset.

55. Tõsi on see, et selle liikmesriigi vastuapellatsioonkaebuses ja vastuses apellatsioonkaebusele esitatud argumendid on sarnased. Pean siiski rõhutama, et vastuapellatsioonkaebuses seab Hispaania Kuningriik kahtluse alla Üldkohtule esitatud hagi vastuvõetavuse. Euroopa Kohtu praktikast tuleneb aga, et Euroopa Kohus peab omal algatusel võtma seisukoha väidete suhtes, mis puudutavad esimeses kohtuastmes esitatud hagi vastuvõetamatust.¹⁰

56. Seega, isegi kui eeldada, et Hispaania Kuningriigi vastus apellatsioonkaebusele ja vastuapellatsioonkaebus kattuvad, peab Euroopa Kohus vastuvõetavuse küsimust omal algatusel analüüsima, kuna selle üle võib vaielda, kas selle liikmesriigi argumentidega – mida toetavad komisjon, Saksamaa Liitvabariik, Läti Vabariik ja Poola Vabariik – tuleb nõustuda.

57. Neil asjaoludel olen arvamusel, et igal juhul tuleb analüüsida vastuapellatsioonkaebuse raames esitatud erinevaid argumente, millega Hispaania Kuningriik soovib tõendada esimeses kohtuastmes esitatud hagi vastuvõetamatust.

2. Vastuapellatsioonkaebuse põhjendus

58. Hispaania Kuningriik esitab kolm argumenti, et põhjendada väidet, et kõnealune vahekohtumenetlus on vastuolus liidu õigusega, mis toob kaasa Üldkohtule esitatud tühistamishagi vastuvõetamatuse.

59. Ma möönan, et mul on teatavad kahtlused selle kohta, kuidas kõnealuse vahekohtumenetluse vastuolu mõjutab European Foodi jt ning V. Micula jt põhjendatud huvi ja hagi vastuvõetavust Üldkohtus¹¹. Siiski, nagu ma selgitasin, tuleb argument vahekohtuotsuse vastuolu kohta liidu õigusega tagasi lükata, mistõttu puudub vajadus analüüsida küsimust selle mõju kohta hagejate olukorrale.

60. Alustan vastuapellatsioonkaebuse analüüsimist sellega, et hindan Hispaania Kuningriigi kahte esimest argumenti, mis toetavad sisuliselt seda, et kõnealusele vahekohtumenetlusele kohaldatakse – mille on teinud võimalikuks Rumeenia ühinemine Euroopa Liiduga – põhimõtteid, mille Euroopa Kohus on välja töötanud kohtuotsuses Achmea.

⁹ 21. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Prantsusmaa vs. People's Mojahedin Organization of Iran (C-27/09 P, EU:C:2011:853, punkt 45). Vt samuti Wathelet, M., Wildemeersch, J., *Contentieux européen*, Larcier, 2014, lk 488.

¹⁰ Vt 29. juuli 2019. aasta kohtuotsus Bayerische Motoren Werke ja Freistaat Sachsen vs. komisjon (C-654/17 P, EU:C:2019:634, punkt 44).

¹¹ Iseäranis selgub vaidlusalusest otsusest ja vaidlustatud kohtuotsusest, et vahekohtuotsus täideti ja et vaidlusaluses otsuses viidatud meede kanti üle European Foodile jt-le ning V. Miculale jt-le. Kuigi juba täidetud vahekohtuotsuse vastuolu kui selline ei too minu arvates kaasa seda, et hagejatele pannakse kohustus hüvitis tagasi maksta, mõjutab vaidlusaluse otsuse tühistamine kindlasti nende olukorda, kuna selles otsuses määratakse kindlaks, kas nad võivad alles jätta Rumeenia tehtud maksed.

61. Jätkan analüüsi sellega, et hindan vastuapellatsioonkaebuse esimese väite viimast argumenti, mis kaldub kõrvale kahepoolsete investeerimislepingute Euroopa Liidu sisestest probleemidest ja käsitleb küsimust, kas liikmesriikide ja kolmandate riikide vaheliste vaidluste lahendamise mehhanism on liidu õiguskorraga kooskõlas.

a) Kohtuotsuse Achmea ulatus seoses vahekohtumenetlusega, mis algatati kahepoolse investeerimislepingu alusel, mis oli kahe liikmesriigi vahel sõlmitud enne vahekohtu osalisriigi ühinemist Euroopa Liiduga, ning mis oli pooleli ühinemise ajal

62. Hispaania Kuningriik, komisjon, Saksamaa Liitvabariik, Läti Vabariik ja Poola Vabariik väidavad, et arvestades kohtuotsuses Achmea Euroopa Kohtu välja töötatud põhimõtteid, on kõnealune vahekohtumenetlus liidu õigusega vastuolus.

63. Esimesena väidavad need pooled, et kõnealust vahekohtumenetlust tuleb alates Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemise kuupäevast käsitleda „Euroopa Liidu sisese“ vahekohtuna.

64. Teisena peaks vahekohus, mis on loodud Rootsi Kuningriigi ja Rumeenia vahelise kahepoolse investeerimislepingu alusel, tõlgendama või kohaldama liidu õigust, täpsemalt 1995. aasta lepingut. Kohtuotsusest Achmea nähtub aga, et liidu õigusega on vastuolus vaidluste lahendamise mehhanism, milles on kokku lepitud kahe liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepinguga ja mis eeldab, et vahekohus võib – väljaspool liidu kohtusüsteemi ja ilma et see alluks liikmesriigi kohtu kontrollile – tõlgendada või kohaldada liidu õigust.

65. Kõnealune vahekohtumenetlus rikub seega alates Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemise kuupäevast ELTL artikleid 267 ja 344.

1) Achmea kohtupraktika kohaldatavus ratione temporis

66. Ma nõustun meeleldi Hispaania Kuningriigi ja komisjoni seisukohaga, mille kohaselt kuulub liidu õigus ja seega kohtuotsusest Achmea pärinev kohtupraktika Rumeenia suhtes kohaldamisele alates selle ühinemisest.¹²

i) Liidu õiguse kohaldamine alates ühinemisest

67. Liidu õiguse kohaldamine alates Rumeenia ühinemisest Euroopa Liiduga toob minu arvates endaga kaasa konkreetse tagajärje. Kõik vahekohtumenetlused, mis on algatatud Rumeenia ja muu liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu alusel *pärast* Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga, on vastuolus liidu õigusega. Liidu õiguse esimuslikkuse põhimõttest tuleneb, et alates ühinemisest ei saa vahekohtu – mis on loodud Rumeenia ja muu liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu alusel – pädevus tuleneda Euroopa Liidu sisest kahepoolsest investeerimislepingust ning ühtegi vahekohtumenetlust ei saa enam selle lepingu alusel algatada.¹³

¹² Ühinemisakti artikkel 2. Vt samuti selles küsimuses Malferrari, L., „Protection des investissements intra-UE post Achmea et post avis CETA: entre (faux) mythes et (dures) réalités“, Berramdane, A., ja Trochu, M., *Union européenne et protection des investissements*, Bruylant, 2021, lk 63.

¹³ Vt selles küsimuses minu ettepanek kohtuasjas Komstroy (C-741/19, EU:C:2021:164, punkt 69).

68. Selline lahendus on minu arvates siiski vaieldav selliste vahekohtumenetluste puhul, mis algatati *enne* Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga, ja seda ka ühinemise ajal, mistõttu tuleb analüüsida, mil määral on kohtuotsusest Achmea tulenevad põhimõtted nendes olukordades kohaldatavad.

ii) Kohtuotsuse Achmea põhimõtete kohe kohaldatavus enne Euroopa Liiduga ühinemist tekkinud olukorra tulevaste tagajärgede suhtes

69. Selleks et põhjendada kohtuotsusest Achmea tuleneva kohtupraktika kohaldamist niisugustele juhtudele, tuginevad Hispaania Kuningriik ja komisjon põhimõttele, mille kohaselt on liidu õigus kohe kohaldatav enne Euroopa Liiduga ühinemist tekkinud olukorra tulevastele tagajärgedele.¹⁴

70. Seda põhimõtet kahtluse alla seada ei ole võimalik.¹⁵ Kohtupraktikast ilmneb väga selgelt, et „üldtuntud põhimõtte kohaselt kehtivad seadusemuudatused, kui ette ei ole nähtud teisiti, varem kehtinud seaduse alusel tekkinud olukorra tulevastele tagajärgedele“¹⁶, millest tuleneb samuti, et liidu õigust „tuleb käsitada [liikmesriigile] kohe kohaldatavana ja siduvana alates ühinemise kuupäevast, mille tulemuseks on see, et seda kohaldatakse selliste olukordade tulevaste tagajärgede suhtes, mis tekkisid enne selle uue liikmesriigi ühinemist“.¹⁷

71. Lisaks on tõsi, et Euroopa Kohus tõlgendas laialt mõistet „sellise olukorra tulevased tagajärjed, mis tekkisid varem kehtinud seaduse alusel“¹⁸. Euroopa Kohus on korduvalt viidanud „olukordadele, mis tekkisid enne uute eeskirjade jõustumist, aga ei olnud veel lõppenud“¹⁹, mis kinnitab, et mõistet „tulevased tagajärjed“ hõlmav tähendus ei ole piiratud. Lisaks on Euroopa Kohus selgelt tunnistanud, et liidu õigus kuulub kohe kohaldamisele küsimuse puhul, kas liidu õigusega on kooskõlas sellise kahju hüvitamine, mis tekkis enne liikmesriigi ühinemist Euroopa Liiduga ja mis maksti pärast ühinemist ning mille eesmärk on hüvitada kahju tagajärjed kannatanu kogu elu jooksul.²⁰

72. Lähtudes sellest kohtupraktikast ja erinevalt seisukohast, mida kaitsevad European Food jt ning V. Micula jt, piisab asjaolust, et kõnealust vahekohtumenetlust, mis algatati seoses enne ühinemist vastu võetud Rumeenia vaidlusaluse aktiga, jätkati pärast ühinemist, minu arvates selleks, et tuvastada, et tegemist on enne ühinemist tekkinud olukorra tulevaste tagajärgedega.²¹

¹⁴ Vt selle kohta Kaleda, S. L., *Przejęcie prawa wspólnotowego przez nowe państwo członkowskie. Zagadnienia przejściowe i międzyczasowe*, Varssavi, 2003, lk 127–192.

¹⁵ Vt liidu õiguse vahetu kohaldatavuse põhimõtte – nagu seda on Euroopa Kohus tõlgendanud – asjakohasuse kohta Blatière, L., *L'applicabilité temporelle du droit de l'Union européenne*, CREAM, 2018, lk 152–167.

¹⁶ 15. veebruari 1978. aasta kohtuotsus *Bauche ja Delquignies* (96/77, EU:C:1978:26, punkt 48) ning 7. veebruari 2002. aasta kohtuotsus *Kauer* (C-28/00, EU:C:2002:82, punkt 20). Vt samuti 26. märtsi 2020. aasta kohtuotsus *Hungeod jt* (C-496/18 ja C-497/18, EU:C:2020:240, punkt 94).

¹⁷ 2. oktoobri 1997. aasta kohtuotsus *Saldanha ja MTS* (C-122/96, EU:C:1997:458, punkt 14).

¹⁸ Kestvate olukordade laia kontseptsiooni üksikasjaliku analüüsi kohta Euroopa Kohtu poolt vt Blatière, L., *op. cit.*, lk 148–152.

¹⁹ 17. juuli 1997. aasta kohtuotsus *Affish* (C-183/95, EU:C:1997:373, punkt 57) ja 22. juuni 2006. aasta kohtuotsus *Belgia ja Forum 187 vs. komisjon* (C-182/03 ja C-217/03, EU:C:2006:416, punkt 148).

²⁰ 3. septembri 2014. aasta kohtuotsus *X* (C-318/13, EU:C:2014:2133, punktid 21–24). Vt samuti samas tähenduses 14. juuni 2007. aasta kohtuotsus *Telefónica O2 Czech Republic* (C-64/06, EU:C:2007:348, punkt 21).

²¹ Vt selles küsimuses Kaleda, S. L., *op. cit.*, lk 183: „[Liidu õigus]normid, mis reguleerivad konkreetsete aktide tagajärgi, on alates nende kehtima hakkamisest kohe kohaldatavad jätkuvatele tagajärgedele – need normid kuuluvad näiteks kohaldamisele rikkumiste suhtes, mis tulenevad küll möödunud sündmustest, kuid kestavad veel kehtima hakkamise ajal“. (Poolakeelne algversioon: „przepisy [prawa Unii] regulujące skutki pewnych czynności są natychmiast stosowane w stosunku do skutków trwających w momencie ich wejścia w życie – np. przechwytyją naruszenie nadal trwające w dniu wejścia w życie, chociaż wynikające ze zdarzeń dawnych“.)

73. Ma olen seega arvamusel, et liidu õigusest ja järelikult kohtuotsusest Achmea tulenev kohtupraktika kehtib *ratione temporis* kõnealuse vahekohtumenetluse suhtes, mis on enne ühinemist algatatud Rumeenia ja muu liikmesriigi kahepoolse investeerimislepingu alusel ning mis oli ühinemise ajal veel pooleli.

74. Leian siiski, et põhimõte, mille kohaselt on liidu õigus kohe kohaldatav enne ühinemist tekkinud olukorra tulevaste tagajärgede suhtes, ei võimalda iseenesest lahendada küsimust, kas liidu õigusega on kooskõlas vahekohtumenetlus, mis algatati Euroopa Liidu sisese kahepoolse investeerimislepingu alusel enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga.

75. Nimelt on näivus mõnikord eksitav, mistõttu ei saa kohtuotsusest Achmea tulenevate põhimõtete kohaldamist sellistele olukordadele järeldada ainuüksi sel alusel, ilma et enne oleks analüüsitud selle kohtuotsuse aluseks olevat loogikat.

2) Kohtuotsusest Achmea tuleneva kohtupraktika *ratione materiae* kohaldamine

76. Alates ühinemisest liidu õiguse kohaldamine vahekohtumenetlusele, mis algatati Euroopa Liidu sisese kahepoolse investeerimislepingu alusel enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga, ei saa kaotada selle menetluse erilist laadi, mis sel ajal õiguspäraselt algatati ühinemisele eelnenud vaidluse suhtes.

77. Mulle näib aga, et nendel tunnustel on teatav mõju mitte ajalises, vaid sisulises plaanis võimalusele kohaldada kohtuotsusest Achmea tulenevat kohtupraktikat niisugusele vahekohtumenetlusele, nagu on kõne all käesolevas asjas. Teisisõnu, kui see kohtupraktika on – nagu liidu õigus tervikuna – rangelt ajalises mõttes kohaldatav kõnealusele vahekohtumenetlusele, siis on see sisuliselt erinev paljudes aspektides.

i) Liidu õiguse autonoomia kahjustamise puudumine

78. Märgin, et lahendus, milleni Euroopa Kohus jõudis kohtuotsuses Achmea, põhineb liidu õiguse autonoomia rikkumisel, mis leiab aset seetõttu, et kasutatakse Euroopa Liidu sisese kahepoolse investeerimislepingust tulenevat vahekohtumenetlust, mille käigus võidakse tõlgendada või kohaldada liidu õigust.

– Liidu õiguse autonoomia põhimõte

79. Euroopa Kohus täpsustas, et liidu õiguse autonoomia on tagatud aluslepingutes kehtestatud kohtusüsteemiga, mille eesmärk on kindlustada liidu õiguse tõlgendamise järjepidevus ja ühtsus.²² Selle süsteemi alustala on eelotsusemenetlus, mis loob Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute vahel kohtunike dialoogi, mille eesmärk on tagada liidu õiguse tõlgendamise ühtsus.²³

80. Kahe liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu alusel algatatud vahekohtumenetluse kasutamine võib aga jätta kohtusüsteemist välja sellise vaidluse lahendamise, mis võib hõlmata liidu õiguse kohaldamist või tõlgendamist, ning kahjustab seega liidu õiguse autonoomia põhimõtet, mida väljendavad ELTL artiklid 267 ja 344.

²² Vt kohtuotsus Achmea, punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika. Vt samuti Malferrari, L., *op. cit.*, lk 48 ja 50.

²³ 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (EU:C:2014:2454, punkt 176).

81. Kohtuotsuses Achmea esitatud lahendus põhineb teisisõnu eelkõige sellel, et liidu õiguse autonoomia põhimõtte alusel on võimatu võtta liikmesriikide kohtutelt nende pädevust tõlgendada ja kohaldada liidu õigust ning Euroopa Kohtult tema pädevust eelotsusemenetluses vastata küsimustele, mille need kohtud on esitanud liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamise kohta.²⁴

82. Olen siiski arvamusel, et vahekohtumenetluse puhul, mis algatati kahepoolse investeerimislepingu alusel, mis on sõlmitud kahe liikmesriigi vahel *enne* vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga, ei ole ükski liidu õiguse tõlgendamist või kohaldamist puudutav vaidlus liidu kohtusüsteemist välja jäetud.

83. Sellega seoses pean täpsustama, et seda silmas pidades ei ole oluline kindlaks teha, kas niisugune vaidlus eeldab kindlalt liidu õiguse tõlgendamist või kohaldamist vahekohtu poolt. Minu arvates piisab pelgast ohust, et see võib nii olla, selleks et tegemist oleks liidu õiguse autonoomia rikkumisega, tingimusel et vaidlus, kus selline oht esineb, kuulub tegelikult liidu kohtusüsteemi pädevusse.²⁵ Ma märgin lisaks, et see oht on ilmselt kõigi Euroopa Liidu siseste kahepoolsete investeerimislepingute puhul. Käesoleval juhul ei ole seega minu arvates vajalik kontrollida, kas vahekohus tegelikult liidu õigust tõlgendas või kohaldas või kas ta oleks seda võinud teha. Ma mõistan nimelt kohtuotsust Achmea nii, et Euroopa Kohus kehtestas kriteeriumina, kas liidu õiguse autonoomia põhimõttega on kooskõlas selline vahekohtumenetlus, mis põhineb Euroopa Liidu sisesel kahepoolisel investeerimislepingul, küsimuse, kas niisuguse menetluse tagajärjel jäävad liikmesriigi kohtud ilma nende pädevusest liidu õiguse tõlgendamisel ja kohaldamisel nagu ka Euroopa Kohus oma pädevusest eelotsusemenetluses nende küsimustele vastamisel.

– *Rumeenia kohtute pädevus esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimusi*

84. Vaidlus, mis enne riigi liiduga ühinemist tekkis kahepoolse investeerimislepingu tingimuse rikkumisest väidetavalt selle riigi poolt ja mille suhtes algatati enne ühinemist vahekohtumenetlus, ei kuulu tingimata liidu kohtusüsteemi alla. Vaidluse lahendamine vahekohtu poolt, mis on moodustatud kahepoolse investeerimislepingu alusel, mille sõlmisid kaks liikmesriiki enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga, ei saa võtta liikmesriikide kohtutelt nende pädevust liidu õiguse tõlgendamisel ja kohaldamisel ning Euroopa Kohtu pädevust vastata eelotsusemenetluses küsimustele, mille need kohtud on esitanud liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamise kohta.

85. Teen Euroopa Kohtule ettepaneku kaaluda olukorda, kus vahekohtu asemel oleks Rumeenia kohtusse pöördunud vaidlusega, mille ese on kahepoolse investeerimislepingu tingimuste väidetav rikkumine selle riigi poolt. See kohus ei oleks minu arvates saanud küsida Euroopa Kohtult eelotsust, kui tekkinud oleks küsimus liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamise kohta.

86. Esimesena ei saaks Rumeenia kohus, kelle poole on pöördunud kahepoolse investeerimislepingu tingimuste võimaliku rikkumise tõttu selle liikmesriigi poolt, ilmselgelt *enne* Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemist esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlust, kuna see kohus ei ole sel hetkel liikmesriigi kohus ELTL artikli 267 tähenduses. Lisaks ei näinud 1995. aasta leping ette, et Rumeenia kohtud saaksid eelotsusetaotlusega pöörduda Euroopa Kohtusse.

²⁴ 8. märtsi 2011. aasta arvamus 1/09 (EU:C:2011:123, punkt 89).

²⁵ Vt selle kohta kohtuotsus Achmea, punktid 39 ja 56.

87. Teisena kehtib sama lahendus ka küsimuses, kas Rumeenia kohtul, kelle poole pöörduiti enne Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga, on võimalik esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus *pärast* ühinemist. Euroopa Kohtu praktikast tuleneb nimelt selgelt, et Euroopa Kohus ei ole pädev tegema lahendit liidu õiguse tõlgendamise kohta kohtuvaidluses, mis puudutab enne ühinemist aset leidnud olukorda.²⁶

88. Just nii oli see vaidluse puhul, mille tõttu algatati kõnealune vahekohtumenetlus. Kahepoolse investeerimislepingu väidetav rikkumine Rumeenia poolt, mis on vaidluse ese, toimus enne tema ühinemist Euroopa Liiduga ja kõnealune vahekohtumenetlus algatati enne ühinemist. Kõik asjasse puutuvad faktid leidsid seega aset enne ühinemist ja neil kõigil olid tagajärjed. Rumeenia kohus, kes lahendab sellist vaidlust, ei oleks selle vaidluse raames saanud esitada Euroopa Kohtule küsimust liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamise kohta.

89. Niisugust lahendust ei sea kahtluse alla ei põhimõte, mille kohaselt on liidu õigus kohe kohaldatav enne ühinemist aset leidnud olukorra tulevastele tagajärgedele, ega kohtuotsusest Kremikovtzi²⁷ tulenev kohtupraktika, millele tugineb komisjon ja milles tunnistati Euroopa Kohus pädevaks tõlgendama Euroopa lepingu assotsiatsiooni loomiseks ühelt poolt Euroopa ühenduste ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Bulgaaria Vabariigi vahel²⁸ tingimusi kohtuvaidluses, mis puudutab enne Bulgaaria Euroopa Liiduga ühinemist aset leidnud asjaolusid.

90. Mis puudutab põhimõtet, mille kohaselt on liidu õigus kohe kohaldatav enne ühinemist aset leidnud olukorra tulevastele tagajärgedele, siis tuleb tõdeda, et see põhimõte ei ole kohaldatav vaidlusele, mis puudutab kahepoolse investeerimislepingu tingimuste väidetavat rikkumist Rumeenia poolt. Nagu on märgitud käesoleva ettepaneku punktis 88, seisnevad selle kohtuvaidluse aluseks olevad asjaolud, mida oleks lahendanud Rumeenia kohus, Rumeenia poolt valitsuse erakorralise määruse tühistamises, mis võib tähendada, et Rumeenia on rikkunud kahepoolsest investeerimislepingust tulenevaid kohustusi. Vaidluse aluseks olev olukord toimus seega enne ühinemist ning paigutub selgelt minevikku.²⁹

91. Samadel põhjustel ei ole minu arvates ka kohtuotsus Kremikovtzi³⁰ sobiv selleks, et seada kahtluse alla järeldus, et Euroopa Kohtul puudub pädevus. Nimelt, kuigi põhikohtuasja asjaolud selles kohtuotsuses seisnesid enne ühinemist abi maksimise, puudutas kohtuvaidluse ese siiski selle abi tagasinõudmise menetlust ja eelkõige õiguslikku alust, millele selline – ilmselgelt pärast ühinemist algatatud – menetlus pidi tuginema. Teisisõnu puudutas eelotsuse küsimuste ese küll riigiabi tagajärgi, mis väljendusid akti vastuvõtmises ja konkreetsetes sündmuses *pärast* liikmesriigi ühinemist, mis kinnitab Euroopa Kohtu pädevust eelotsuse küsimustele vastamisel.

²⁶ 10. jaanuari 2006. aasta kohtuotsus Ynos (C-302/04, EU:C:2006:9, punktid 36 ja 37); 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsus EUROVIA (C-258/19, EU:C:2020:345, punktid 42 ja 43) ning 1. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Slovenský plynárenský priemysel (C-113/20, ei avaldata, EU:C:2020:772, punktid 28 ja 31). Mis puudutab kriitilist uurimust Euroopa Kohtu praktika kohta, milles käsitletakse viimase pädevust vastata eelotsuse küsimustele uute liikmesriikide Euroopa Liiduga ühinemise kontekstis, siis vt Póltorak, N., „Ratione Temporis Application of the Preliminary Rulings Procedure“, *Common Market Law Review*, nr 45, 2008, lk 1357–1381.

²⁷ 29. novembri 2012. aasta kohtuotsus (C-262/11, EU:C:2012:760).

²⁸ Leping, mis on ühenduse nimel sõlmitud ja heaks kiidetud nõukogu ja komisjoni 19. detsembri 1994. aasta otsusega 94/908/ESTÜ, EÜ, Euratom (EÜT 1994, L 358, lk 1; ELT erivaljaanne 11/21, lk 532).

²⁹ Niisugune olukord erineb sellest, mis viis 3. septembri 2014. aasta kohtuotsuseni X (C-318/13, EU:C:2014:2133), kus Euroopa Kohus tunnistas end pädevaks põhimõtte alusel, mille kohaselt on liidu õigus kohe kohaldatav enne ühinemist aset leidnud olukorra tulevastele tagajärgedele. Kohtuasjas X vaatas eelotsusetaotluse esitanud kohus *pärast* Soome ühinemist Euroopa Liiduga läbi kohtuvaidlust, mis puudutas hüvitist, mis määrati samuti *pärast* ühinemist kahju eest, mis tekkis enne ühinemist. Vaidluse ese puudutas seega tööpoolest asjaolusid pärast ühinemist, isegi kui nende puhul oli tegemist varem aset leidnud olukorra tulevaste tagajärgedega, ning sellega sooviti reguleerida olukorda tulevikus. Kohtuvaidluses, mida käesolevas asjas vaatas läbi vahekohus, ei olnud seevastu tegemist määratud hüvitise suurusega, vaid küsimusega, kas Rumeenia on üldse rikkunud kahepoolset investeerimislepingut, ning vaidlus puudutas seega olukorda, mis leidis aset *enne* ühinemist.

³⁰ 29. novembri 2012. aasta kohtuotsus (C-262/11, EU:C:2012:760).

92. Vaidlus, mida käesoleval juhul oleks võinud läbi vaadata Rumeenia kohus, puudutas aga vastupidi olukorda – kahepoolse investeerimislepingu oletatavat rikkumist Rumeenia poolt –, mis leidis täielikult aset enne ühinemist. Erinevalt kohtuasjast Kremikovtzi ei ole ükski ühinemisele järgnenud asjaolu ega õigusakt selle kohtuvaidluse ese, mida vaatab läbi vahekohus.³¹

93. Neil asjaoludel olen arvamusel, et kuna Euroopa Kohus ei ole pädev Rumeenia kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastama, kui selle kohtu poole oleks pöördutud, ei saa vahekohtumenetluse aluseks olev vaidlus kuuluda liidu õiguskorda ei enne ega pärast Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga.

94. Sellest tuleneb, et niisugune vahekohtumenetlus, nagu on kõne all käesolevas asjas ja mis algatati kahepoolse investeerimislepingu alusel, mis on sõlmitud kahe liikmesriigi vahel enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga, ei saa minu arvates kahjustada liidu õiguse autonoomiat isegi pärast ühinemist, mistõttu erinevalt kõnealusest vahekohtumenetlusest kohtuasjas, milles tehti kohtuotsus Achmea, ei saa järeldada, et rikutud on ELTL artikleid 267 ja 344.

95. Täiendavad asjaolud kinnitavad, et kõnealune vahekohtumenetlus on kooskõlas liidu õigusega, mis puudutab küsimust, kas rikutud on vastastikuse usalduse põhimõtet, mida minu arvates ei ole.

ii) Vastastikuse usalduse põhimõtte rikkumise küsimus

96. Hispaania Kuningriik väidab, et alates Rumeenia ühinemisest Euroopa Liiduga oleks käesolevas asjas kõne all olev vahekohus pidanud pädevusest loobuma nende Rumeenia kohtute kasuks, kes siis oleksid ise olnud võimelised tagama investorite õiguste kaitse.

97. Lahendus, mille Euroopa Kohus töötas välja kohtuotsuses Achmea, põhineb tegelikult vastastikuse usalduse põhimõtte rikkumisel ja võib olla sellise vahekohtumenetluse kasutamine, mis on algatatud Euroopa Liidu sisese kahepoolse investeerimislepingu alusel vaidluses, mis võib puudutada liidu õiguse tõlgendamist või kohaldamist.

98. Euroopa Kohus meenutas kohtuotsuses Achmea³², et liidu õigus tugineb põhieeldusele, et igal liikmesriigil on kõikide teiste liikmesriikidega – ja ta ühtlasi tunnustab, et neil on temaga – teatud hulk ühiseid väärtusi, millel liit rajaneb. See eeldus tähendab ja põhjendab liikmesriikide vahelist vastastikust usaldust nende väärtuste tunnustamisel ja seega neid ellu viiva liidu õiguse järgimisel.³³

99. Nagu ma nimelt märkisin oma ettepanekus kohtuasjas Komstroy³⁴, on liikmesriigid kohustatud lähtuma sellest – välja arvatud erakorralistel asjaoludel –, et liidu kõik teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, sealhulgas põhiõigusi, eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste harta

³¹ Ammendatavuse eesmärgil ja dogmaatilise uudishimu tõttu täpsustan, et Rumeenia kohus ei oleks saanud Euroopa Kohtule küsimusi esitada ka tema otsuse tulevaste tagajärgede kohta seoses Rumeenia poolt kahepoolse investeerimislepingu rikkumisega, arvestades riigiabi puudutavaid õigusnorme. Selline küsimus on esiteks täiesti hüpoteetiline, kuna ajal, mil menetlus on pooleli, ei ole võimalik täie kindlusega ette näha vaidluse tulemust. Teiseks ei puudutaks see küsimus rangelt selle vaidluse eset, mida liikmesriigi kohus oleks pidanud lahendama, sest vaidlus on seotud üksnes küsimusega, kas Rumeenia rikkus või mitte oma kohustusi, mis tulenevad kahepoolsest investeerimislepingust, mistõttu Euroopa Kohtu vastus ei oleks vaidluse lahendamiseks olnud vajalik.

³² Punkt 34.

³³ Kohtuotsus Achmea, punkt 34. Vt samuti 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (EU:C:2014:2454, punktid 168 ja 173 ning seal viidatud kohtupraktika).

³⁴ C-741/19, EU:C:2021:164, punkt 64.

artiklis 47 sätestatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile sõltumatus kohtus. Liidu institutsioonide, esmajoones komisjoni – kelle ülesanne on tagada nende väärtuste järgimine – eriline roll kinnitab nende olulisust.³⁵

100. Lisaks on just nimelt asjaolu, et liidu loodavad suhted kolmandate riikidega ei põhine vastastikusel usaldusel, liidus see, mille tõttu on põhjendatud, et lepingupooled rahvusvahelises lepingus, mis on sõlmitud liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel, otsustavad kokku leppida neutraalses vaidluste lahendamise mehhanismis, kuna kumbki lepingupool ei pea tingimata täielikult usaldama teise poole kohtusüsteemi, selleks et tagada lepingus kokku lepitud tingimuste järgimist.³⁶

101. Sellest vaatenurgast märgin, et komisjon julgustas liikmesriike ning Kesk- ja Ida-Euroopa riike sõlmima kahepoolseid investeerimislepinguid kui instrumente, mis on vajalikud selleks, et ette valmistada nende ühinemist Euroopa Liiduga.³⁷ 1995. aasta lepingu artikkel 74 „Investeeringute edendamine ja kaitse“ edendab lisaks investeeringute kaitse ja edendamise lepingute sõlmimist liikmesriikide ja Rumeenia poolt. Rootsi Kuningriik ja Rumeenia järgisidki kõnealust stiimulit, sõlmides kõnealuse kahepoolse investeerimislepingu.

102. Selles konkreetsetes kontekstis tuleb kahepoolses investeerimislepingus sisalduvat vaidluste lahendamise klauslit mõista nii, et see leevendab vastastikuse usalduse puudumist Rootsi Kuningriigi ja Rumeenia vahel. Tegemist on seega liikmesriikide investorite kaitse tagamisega Rumeenias, võimaldades seega põhjusel, et puudub piisav usaldus sellesse, et enne ühinemist järgib kõnealune riik investorite õigust tõhusale õiguskaitsele, kasutada selle riigi kohtusüsteemi välist vaidluste lahendamise süsteemi.³⁸

103. Neil asjaoludel näib mulle õiguspärane, et vahekohus, kelle poole on õiguspäraselt pöördutud kahepoolse investeerimislepingu alusel, mille sõlmimist liikmesriigi ja vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi vahel enne tema ühinemist julgustas liit ise, ei loobu ühinemise hetkel oma pädevusest, kuna vahekohtumenetlus võimaldas enne ühinemist tagada investorite õiguste kaitse samamoodi nagu vastastikuse usalduse põhimõtte pärast ühinemist.

104. Seetõttu olen arvamusel, et erinevalt olukorrast kohtuasjas, milles tehti kohtuotsus Achmea, ei saa vastastikuse usalduse põhimõtte õigustada kõnealuse vahekohtumenetluse katkestamist, mis esialgu võimaldas leevendada usalduse puudumist sellesse, et enne Euroopa Liiduga ühinemist täidab Rumeenia tõhusa kohtuliku kaitse nõudeid.

105. Kohtuistungil väitsid European Food jt ning V. Micula jt lisaks, et Rumeenia ühinemine Euroopa Liiduga ei võimaldanud tekitada vastastikust usaldust selle liikmesriigi ja teiste liikmesriikide vahel, kuna Rumeenia ühinemine seati sõltuvusse sellest, kuidas viiakse ellu kord, mille abil teha Rumeeniaga koostööd ja jälgida tema edusamme konkreetsete eesmärkide täitmisel kohtureformi alal ning korruptsiooni vastases võitluses³⁹.

³⁵ Vt minu ettepanek kohtuasjas Komstroy (C-741/19, EU:C:2021:164, punkt 65 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁶ Vt kohtujurist Boti ettepanek arvamuse 1/17 (ELi ja Kanada majandus- ja kaubandusleping, EU:C:2019:72, punkt 82) menetluses.

³⁷ Kohtujurist Wathelet' ettepanek kohtuasjas Achmea (C-284/16, EU:C:2017:699, punkt 40). Vt samuti Kochenov, D., Lavranos, N., „Achmea Versus the Rule of Law: CJEU's Dogmatic Dismissal of Investors' Rights in Backsliding Member States of the European Union“, *Hague Journal on the Rule of Law*, 2021.

³⁸ Vahekohtu panuse kohta investeerimisõiguses seoses õigusriigi põhimõtte järgimisega vt Sadowski, W., „Protection of the Rule of Law in the European Union through Investment Treaty Arbitration: Is Judicial Monopolism the Right Response to Illiberal Tendencies in Europe?“, *Common Market Law Review*, nr 55, 2018, lk 1025–1060, ja Kochenov, D., Lavranos, N., *op. cit.*

³⁹ Komisjoni 13. detsembri 2006. aasta otsus 2006/928/EÜ, millega nähakse ette kord, mille abil teha Rumeeniaga koostööd ja jälgida tema edusamme konkreetsete eesmärkide täitmisel kohtureformi alal ning korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses (ELT 2006, L 354, lk 56; edaspidi „koostöö- ja jälgimiskorra otsus“).

106. Selline argument ei veena. Üksnes koostöö- ja jälgimiskorra otsus ei too kaasa vastastikuse usalduse põhimõtte kohaldamata jätmist Rumeenia ja teiste liikmesriikide suhetes. Liidu õiguskorras ei saa eksisteerida üldist ebaselgust liikmesriigi suhtes ainuüksi sellise mehhanismi rakendamise tõttu, nagu on ette nähtud koostöö- ja jälgimiskorra otsuses tema ühinemise hetkel. Rumeenia kohtute suhtes saab usaldust piirata üksnes liikmesriigis kohtusüsteemi toimimist puudutavate objektiivsete, usaldusväärsete, täpsete ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmete põhjal.⁴⁰

3) Järeldus Achmea kohtupraktika kohaldamise kohta

107. Eespool toodust tervikuna selgub, et minu arvates ei saa kohtuotsusest Achmea tulenevaid põhimõtteid kohaldada sellise vahekohtumenetluse suhtes, nagu on kõne all käesolevas asjas ja mis algatati kahe liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu alusel enne vahekohtumenetluse pooleks oleva riigi ühinemist Euroopa Liiduga ja mis oli veel pooleli ühinemise ajal.⁴¹

108. Minu arvates ei saa järeldada, et rikutud on liidu õiguse autonoomia ja vastastikuse usalduse põhimõtet ning ETLT artikleid 267 ja 344.

b) Kahepoolse investeerimislepingu kooskõla liidu õigusega selle lepingu sõlmimise ajal

109. Hispaania Kuningriik, keda selles osas toetab komisjon, väidab, et kahepoolne investeerimisleping on alates selle sõlmimisest vastuolus liidu õigusega, kuna selle lepingu alusel moodustatud vahekohus võib kahjustada demokraatlikku otsustamisprotsessi osalisriikides, sest ta võtab Rumeenia seaduselt soovitud majandusliku mõju, ning võib kahjustada riigiabi käsitlevate õigusnormide tõhusat kohaldamist Rootsis ja Rumeenias, ning et kahepoolne investeerimisleping mõjutab seega liidu institutsioonide toimimist kooskõlas Rumeenia konstitutsioonilise raamistikuga.

110. Esiteks ja üldiselt kahtlen ma niisuguse argumendi tõendusjõus, arvestades liikmesriikide ja Rumeenia vahel kahepoolsete investeerimislepingute sõlmimise konteksti, kuna liit julgustas neid riike 1995. aasta lepinguga. Niisugune lahendus viiks lisaks selleni, et tagasiulatuvalt tunnistatakse liikmesriigi poolt kolmanda riigiga sõlmitud kahepoolse investeerimislepingu vastuolu ja üldisemalt kaheldakse täiendava analüüsita abstraktselt, kas kooskõlas on kõik kahepoolsed investeerimislepingud, mis on sõlmitud liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel.

111. Teiseks, mis puudutab konkreetsemalt kõnealust vahekohtumenetlust, siis olen arvamusel, et see ei too igal juhul kaasa riigiabi käsitlevate õigusnormide tõhususe puudumist ega järelikult ka Rumeenia seaduselt soovitud majandusliku mõju võtmist, kuna põhjustel, mille ma toon esile apellatsioonkaebuse läbivaatamisel, olen seisukohal, et riigiabi käsitlevad õigusnormid on käesolevas asjas kohaldatavad.

112. Neil asjaoludel ei saa kahepoolset investeerimislepingut lugeda liidu õigusega vastuolus olevaks alates selle sõlmimisest.

⁴⁰ Vt selle kohta 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punkt 61).

⁴¹ Lisaks märgin, et niisuguse lahenduse eelis toob esile teatava kooskõla vahekohtute praktikaga seoses nende *ratione temporis* pädevusega. Selle kohta vt Matringe, J., „La compétence ratione temporis et l'applicabilité du traité dans le temps“, Leben, C. (dir), *La procédure arbitrale relative aux investissements internationaux*, L.G.D.J., 2010, lk 78 ja 79.

3. Järeldus vastuapellatsioonkaebuse kohta

113. Kõigest eespool toodust tuleneb, et vastuapellatsioonkaebuse esimene väide tuleb tagasi lükata. Kuna vastuapellatsioonkaebuse teine väide sõltub sellest, kas esimese väitega nõustuti, siis olen arvamusel, et vastuapellatsioonkaebus tuleb tervikuna rahuldamata jätta.

B. Apellatsioonkaebus

114. Komisjon, keda selles osas toetab Hispaania Kuningriik, esitab oma appellatsioonkaebuse põhjendamiseks kolm väidet. Ta väidab, et esiteks rikkus Üldkohus õigusnormi ja kvalifitseeris asjaolud õiguslikult valesti, kui ta järeldas, et komisjonil puudus pädevus vaidlustatud otsuse vastuvõtmiseks; teiseks rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta otsustas, et liidu õigus ei ole kohaldatav antud hüvitise suhtes, ja kolmandaks rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta järeldas, et vaidlustatud otsuses kvalifitseeriti vahekohtu poolt hüvitise maksmine ekslikult eeliseks.

115. Alustan oma analüüsi sellest, et kontrollin appellatsioonkaebuse kahte esimest väidet, mille eesmärk on teha kindlaks hetk, mil riigiabi tuleb lugeda liikmesriigi poolt antuks, selleks et tuvastada, kas riigiabiõigus oli sel ajal kohaldatav ja kas komisjon oli pädev vaidlusalust otsust vastu võtma.

1. Apellatsioonkaebuse kaks esimest väidet: abi andmise aja kindlaksmääramine

116. Üldkohus meenutas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66 jj, et liidu õigus muutus Rumeenias kohaldatavaks alles alates Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemise kuupäevast ning et sellest tuleneb, et alles sel kuupäeval tekkis komisjonil pädevus kontrollida Rumeenia tegevust ELTL artikli 108 alusel. Üldkohus järeldas sellest õigesti, et selleks, et määrata kindlaks komisjoni pädevus võtta vastu vaidlusalune otsus, tuleb määratleda kuupäev, mil väidetav abi anti.

117. Üldkohus leidis, et esimese kohtuastme „hagejate õigus saada kõnealust hüvitist on tekkinud ja selle tagajärjed on leidnud aset ajal, mil Rumeenia tühistas valitsuse erakorralise määruse nr 24/1998, see tähendab enne Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga, ning seega jääb aeg, mil hagejatel see nõue tekkis, [...] ühinemise eelsesse perioodi“⁴².

118. Komisjon väidab, et European Foodil jt-l ning V. Miculal jt-l tekkis nõue antud kahjuhüvitisele alles siis, kui vahekohtu lahend muudeti riigisisese õiguse alusel täidetavaks, kuna varem ei olnud hüvitise nõue kindel. Meede, millega anti väidetavalt abi, ei ole seega mitte valitsuse erakorralise määruse kehtetuks tunnistamine Rumeenia poolt, vaid selle liikmesriigi poolt vahekohtu lahendi rakendamine. Kuna see meede võeti vastu pärast Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga, oli liidu õigus kohaldatav ja komisjon oli pädev seda analüüsima ELTL artiklite 107 ja 108 alusel, mistõttu rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta otsustas, et meede võeti enne ühinemist ja et komisjonil puudus pädevus.

119. Sellega seoses rõhutan lühidalt, et vastupidi European Foodi jt ning V. Micula jt väidetele kujutab küsimus, millisel ajahetkel anti abi, endast siiski õiguslikku küsimust, mida saab appellatsiooni korras edasi kaevata, kui tegemist on kindlaksmääramisega, kas vahekohtuotsusega

⁴² Vaidlustatud kohtuotsuse punkt 78.

määratud hüvitist tuleb seetõttu, et riik tühistas maksusoodustuste korra, pidada hüvitiseks, mis määrati selle tühistamise ajal ja seega enne ühinemist või pigem hüvitise tegeliku maksmise ajal vahekohtuotsuse täitmise käigus ja seega pärast ühinemist.

120. Lisaks ei saa nõustuda European Foodi jt ning V. Micula jt argumentidega, mille kohaselt soovis komisjon vaidlusalust otsust muuta, kuna ta leidis, et kõnealune abi ei tulene mitte hüvitise maksmisest, vaid vahekohtuotsuse tegemisest, põhjusel, et komisjoni väited tema apellatsioonkaebuses pärinevad vaidlustatud kohtuotsusest endast ning on suunatud selle põhjenduste kritiseerimisele.⁴³

121. Nagu meenutas Üldkohus, on Euroopa Kohus otsuses Magdeburger Mühlenwerke⁴⁴ tõdenud, et „abi tuleb pidada antuks sel ajahetkel, mil kasusaajal tekkis riigisisese õiguse alusel selle saamiseks õigus“.

122. Nagu väidavad European Food jt ning V. Micula jt, näib selline sõnastus viitavat sellele, et abimeetme andmise hetk ei kattu tingimata selle tegeliku maksmise hetkega.

123. Isegi kui see on sageli niimoodi, on samuti tõsi, et erinevalt komisjoni väidetust võidakse abi lugeda antuks isegi siis, kui seda ei ole tegelikult välja makstud.⁴⁵ Samuti on seoses abiga, mis on välja makstud abikava alusel, otsustatud, et abi võidakse lugeda väljamakstuks alles siis, kui see on tegelikult ellu viidud, isegi kui abikava oli varem juba olemas.⁴⁶

124. Teisisõnu ei ole abi tegelik väljamaksmine minu arvates kriteerium, mis võimaldab kindlaks määrata hetke, mil meetet tuleb pidada antuks. Pelk asjaolu, et kõnealune hüvitis maksti välja pärast ühinemist, ei saa seega olla piisav tõendamaks, et hüvitis määrati tegelikult alles sel hetkel, mistõttu liidu õigus oli kohaldatav ja komisjon oli pädev.

125. Minu arvates tuleneb kohtuotsuses Magdeburger Mühlenwerke⁴⁷ kajastatud põhimõttest selgelt, et oletatava abi andmise hetke tuvastamiseks otsustav kriteerium on see, kui kõnealusest meetmest kasu saaval isikul tekib konkreetne õigus saada meetmest abi ja riigil sellele õigusele vastav kohustus abi anda. Selline kriteerium näib loogiline, arvestades riigiabiõiguse eesmärki, milleks on hõlmata riigi toiminguid, kuna lihtsalt riigi võetud kohustus tegutseda abi saava ettevõtja toetuseks võib juba iseenesest tähendada konkurentsi moonutamist turul isegi enne toetuse tegelikku rakendamist.

126. Üldkohus leidis, et European Foodi jt ning V. Micula jt õigus saada oletatavast meetmest abi, milleks on vahekohtuotsusega antud hüvitis, tekkis hetkel, mil Rumeenia rikkus kahepoolse investeerimislepingu tingimusi. Ma ei nõustu selle analüüsiga.

127. On selge, et vahekohtu antud hüvitis, mis oletatavasti on abi, tuleneb sellest rikkumisest. Lisaks on tõsi, nagu märkis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 78, et kahju hüvitamise õiguse loogika kohaselt on vahekohtuotsus ja Rumeenia tehtud maksed European Foodi jt ning

⁴³ 29. novembri 2007. aasta kohtuotsus Stadtwerke Schwäbisch Hall jt vs. komisjon (C-176/06 P, ei avaldata, EU:C:2007:730, punkt 17).

⁴⁴ 21. märtsi 2013. aasta kohtuotsus (C-129/12, EU:C:2013:200, punkt 40).

⁴⁵ 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Arriva Italia jt (C-385/18, EU:C:2019:1121, punktid 37 ja 41).

⁴⁶ 27. juuni 2017. aasta kohtuotsus Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (C-74/16, EU:C:2017:496, punkt 88) ja 7. detsembri 2017. aasta kohtumäärus Iirimaa vs. komisjon (C-369/16 P, ei avaldata, EU:C:2017:955, punkt 29).

⁴⁷ 21. märtsi 2013. aasta kohtuotsus (C-129/12, EU:C:2013:200).

V. Micula jt jaoks nõude tunnustamine saada hüvitis Rumeenia põhjustatud kahju eest ning selle nõude rahuldamine. Selles tähenduses kinnitavad vahekohtuotsus ja selle täitmine vaid tagasiulatuvalt, et varem eksisteerinud õigus on olemas.⁴⁸

128. Isegi kui kahju hüvitamise õiguse kohaselt tekib hüvitise nõue kahju tekkimise hetkest, ei tähenda see seisukoht siiski, et riigiabiõiguses tekib õigus saada abi samuti sel hetkel. Nimelt, kui vahekohtuotsuses tuvastatakse *tagasiulatuvalt* hüvitise nõue, siis tehakse seda nii seetõttu, et enne seda vahekohtuotsust ei olnud vastavat hüvitise nõuet täie kindlusega olemas.

129. Vahekohtumenetluses vaieldi selle üle, kas Rumeenia on rikkunud kahepoolse investeerimislepingu tingimusi ning tekitanud seega European Foodile jt-le ning V. Miculale jt-le kahju, kusjuures Rumeenia vaidles üleüldse vastu sellele, et ta on kohustatud tasuma hüvitist. Alles siis, kui kohtuasi lahendati, tekkis vastavalt riigiabiõigusele ja eespool viidatud kohtupraktika tähenduses Rumeenial kohustus maksta kõnealust hüvitist ning European Foodi jt ja V. Micula jt nõue saada hüvitist. Selles osas ei ole oluline, et vahekohtuotsuses tuvastatakse, et kahju hüvitamise õiguse tähenduses on kahjuhüvitise nõue olemas minevikus.

130. Kuna riigiabiõigus puudutab liikmesriikide tegevust ja nende kohustust võtta teatud meetmed, ei saa asuda seisukohale, et Rumeenia oli kohustatud tasuma European Foodile jt-le ning V. Miculale jt-le hüvitist ajal, mil ta just sellise kohustuse olemasolu vaidlustas.

131. Niisugune tõlgendus on teataval määral kooskõlas kohtupraktikaga, mis puudutab riigisisese kohtu otsusega abi andmist, mida minu arvates saab analoogia alusel kohaldada käesoleva juhtumi asjaoludele. Seega on otsustatud, et abi pärineb riigisisese kohtu otsusest, kui tegemist on otsusega, milles tunnustatakse abisaaja õigust saada abi ning määratakse abi lõplik suurus.⁴⁹ Lisaks leidis Euroopa Kohus, et hagi tagamise määrus, milles tuvastatakse, et abimeede tühistati vastuolus lepinguga, ja millega see abimeede taaskehtestatakse, tuleb käsitada sellisena, et see kehtestab ise uue abi.⁵⁰

132. Neil asjaoludel olen arvamusel, et Üldkohus rikkus õigusnormi ja andis asjaoludele vale õigusliku hinnangu, kui ta otsustas, et kõnealune abi anti ajal, mil Rumeenia rikkus kahepoolset investeerimislepingut.

133. See on seda enam nii, et käesoleval juhul tuleneb European Foodi jt ning V. Micula jt tekkinud kahju sellest, et Rumeenia tühistas valitsuse erakorralise määruse eesmärgiga järgida riigiabiõiguse norme. Teisisõnu leiab Üldkohus, et abimeetme – mille olemasolu on tuvastanud Rumeenia konkurentsinookogu – tühistamine 1995. aasta lepingu tähenduses, mis viitab ETL artikkelile 107, kujutab endast ise abimeedet. Rumeenia konkurentsinookogu, kes tühistamise ajal oli pädev, oleks seega selle loogika kohaselt pidanud samal ajal, kui ta palus Rumeenial valitsuse erakorraline määrus tühistada, asuma seisukohale, et selline tühistamine kujutab endast samuti riigiabi, ning uuesti analüüsima seda meedet 1995. aasta lepingu riigiabieeskirjade alusel.

134. Üldisemalt, nagu märgib komisjon, viib Üldkohtu lahendus selleni, et nõustatakse, et riigiabi tühistamise tõttu võib riigiabi anda automaatselt. Mulle näib, et see asjaolu kinnitab, et vaidlustatud kohtuotsuses valitud lahendus ei ole järjekindel.

⁴⁸ Vaidlustatud kohtuotsuse punkt 84.

⁴⁹ 29. novembri 2018. aasta kohtuotsus ARFEA vs. komisjon (T-720/16, ei avaldata, EU:T:2018:853, punkt 185).

⁵⁰ 26. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus DEI ja komisjon vs. Alouminion tis Ellados (C-590/14 P, EU:C:2016:797, punkt 59).

135. Olen seega arvamisel, et eeldatavat abimeedet ei antud mitte kahepoolse investeerimislepingu rikkumise hetkel, vaid ajal, mil European Foodi jt ning V. Micula jt õigust saada hüvitist tunnustati ning mil Rumeenia pidi vastavalt selle hüvitise välja maksma, see tähendab pärast vahekohtuotsuse vastuvõtmist, kui Rumeenia seda täitis. See oli aga pärast Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemist. Sellest tuleneb, et liidu õigus oli selle meetme suhtes ikkagi kohaldatav ja et komisjon oli ELTL artikli 108 alusel pädev kõnealust hüvitist analüüsima lähtuvalt riigiabi käsitlevatest õigusnormidest.

136. Sellega seoses pean järjekindluse huvides täpsustama, et küsimus, kas komisjonil on pädevus analüüsida meedet, mis tuleneb vahekohtuotsusega antud hüvitisest, mille vahekohus on teinud riigiabi käsitlevate õigusnormide alusel, on eraldiseisev küsimus sellest, kas Rumeenia kohtud on vaidluses, mille tulemusel hüvitati kahju, pädevad pöörduma eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtu poole. Viimati nimetatute pädevuse puudumine sel alusel ei mõjuta seega kuidagi komisjoni pädevust hinnata pärast ühinemist antud hüvitist riigiabi reguleerivate õigusnormide alusel. Nagu komisjon õigesti märgib, määratakse see pädevus kindlaks üksnes lähtuvalt abi aluseks olnud asjaolust, mis leiab aset hetkel, mil hüvitise saamise õigus on kindlalt tunnustatud.

137. Järelikult tuleb apellatsioonkaebuse kahe esimese väitega minu arvates nõustuda.⁵¹

138. Seega, kuna see analüüs võimaldab tuvastada, et komisjon oli pädev kontrollima kõnealust hüvitist ELTL artikli 108 alusel, siis tuleb järelikult tagasi lükata esimese väite esimene osa, mis esitati esimeses kohtuastmes tühistamishagi raames kohtuasjas T-704/15, ning teise väite esimene osa, mis esitati kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15.

2. Apellatsioonkaebuse kolmas väide: ELTL artikli 107 tähenduses eelise olemasolu

139. Kolmandas väites leiab komisjon, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kuna ta tõlgendas vääralt mõistet „eelis“, ning jättis vastamata kõigile argumentidele, mis on esitatud vaidlustatud otsuses sellise eelise olemasolu tõendamiseks.

140. Üldkohus märkis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 103, et kohtuotsusest Asteris jt⁵² pärineva kohtupraktika kohaselt ei saa kahju hüvitamist lugeda riigiabiks ELTL artikli 107 tähenduses, kui hüvitamine toob kaasa hüvitise õigusvastase või kokkusobimatu abi tagastamise eest.⁵³ Käesoleval juhul ei olnud Üldkohtu hinnangul see nii.

141. Esiteks otsustas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 104 ja 105, et kuna esimesest tühistamisväitest tuleneb, et liidu õigus ei ole kõnealuse hüvitise suhtes kohaldatav ja komisjon ei ole pädev oma analüüsi läbi viima, siis ei saa seda hüvitist lugeda hüvitiseks õigusvastase või kokkusobimatu abi tagastamise eest.

⁵¹ Apellatsioonkaebuses teises väites esitatud komisjoni argument põhineb peamiselt eeldusel, et isegi kui meede tuleb lugeda antuks enne ühinemist, on liidu õigus kohaldatav ka siis, kui meede või hüvitise maksmine kujutab endast varem aset leidnud olukorra tulevast tagajärge. Ma olen seisukohal, et Üldkohus määras valesti kindlaks enne ühinemist abi andmise ajahetke, kuna abi anti tegelikult vahekohtuotsuse vastuvõtmisega ja selle täitmisega Rumeenia poolt. Vajalik ei ole kindlaks teha, kas Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta otsustas, et hüvitise maksmine ei kujutanud endast varem aset leidnud olukorra tulevast tagajärge ning et liidu õigus ei ole seega kohaldatav.

⁵² 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).

⁵³ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus Asteris jt (106/87–120/87, EU:C:1988:457, punktid 23 ja 24). Vt samuti kohtujurist Ruiz-Jarabo Colomeri ettepanek liidetud kohtuasjades Atzeni jt (C-346/03 ja C-529/03, EU:C:2005:256, punkt 198).

142. Teiseks täpsustas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 106–108, et kõnealune hüvitis hõlmab ühinemise eelset perioodi, mil liidu õigus ei kuulunud kohaldamisele, mistõttu võivad hagejad selle ajavahemiku osas tugineda kohtuotsusest Asteris jt⁵⁴ pärinevale kohtupraktikale. Üldkohtu hinnangul ei eristanud komisjon vaidlustatud otsuses aga ühinemise eelset ja järgset perioodi. Seetõttu on vaidlusalune otsus Üldkohtu arvates vähemalt ühinemisele eelneva ajavahemiku osas õigusvastane, niivõrd kuivõrd määratud kahjuhüvitis on selles otsuses kvalifitseeritud „eeliseks“.

143. Sellega seoses viitan ma vaidlustatud kohtuotsuse põhjendustes teatavale vastuolule, mis puudutab küsimust, kas komisjon tuvastas nõuetekohaselt eelise ELTL artikli 107 tähenduses European Foodi jt ning V. Micula jt puhul. Üldkohus märkis ühelt poolt, et puudub eelis, sest liidu õigus ei kuulu kõnealuse hüvitise suhtes kohaldamisele, samas kui ta teiselt poolt aga mõõnis, et liidu õigus on tegelikult kohaldatav, niivõrd kuivõrd hüvitis on seotud valitsuse erakorraliste määruste tühistamisega perioodi eest enne ühinemist. Ma ei mõista seega selgelt Üldkohtu arutluskäigu aluseid, mille tulemusel ta selle väitega nõustus.

144. Lisaks näib mulle, et mõlema põhjenduse puhul on rikutud õigusnormi.

145. Esimesena, kuna Üldkohus otsustas, et komisjon ei saanud õiguspäraselt järeldada, et tegemist on eelisega ELTL artikli 107 tähenduses, kuna ta ei olnud pädev analüüsima hüvitist riigiabiõiguse alusel, siis tuleb tõdeda, et see arutluskäik põhineb eranditult ekslikul eeldusel. Nagu ma apellatsioonkaebuse kahe esimese väite analüüsimisel selgitasin, oli liidu õigus kohaldatav ning komisjon pädev kõnealust hüvitist hindama, sest hüvitis maksti välja pärast Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga.

146. Üldkohus ei saanud seega õigusnormi rikkumata otsustada ainuüksi selle põhjal, et kõnealust hüvitist ei saa pidada õigusvastase või kokkusobimatu abi tühistamise eest makstavaks hüvitiseks.

147. Teisena, mis puudutab argumenti, mille kohaselt hüvitise see osa, mis vastab ühinemise eelsele perioodile, jääb kohtuotsusest Asteris jt⁵⁵ pärineva kohtupraktika kohaldamisalasse, siis mulle näib nimelt, et selline element on eelise olemasolu analüüsimisel asjakohane. Ma mõistan Üldkohtu arutluskäiku nii, et selles on märgitud, et kõnealust hüvitist ei saa käsitada õigusvastase abi taastamisena, sest enne ühinemist ei olnud võimalik tuvastada riigiabi olemasolu ELTL artikli 107 tähenduses, kuna liidu õigus ei olnud veel kohaldatav.

148. Kuigi on selge, et meetme riigiabiks ELTL artikli 107 kvalifitseerimise staadiumis on meetme võtmise hetke kindlakstegemisel oluline üksnes hetk, mil anti õigus saada hüvitist, võib selle meetme erilisel laadil, mis seisneb hüvitisel, mille Rumeenia maksis seoses vahekohtuotsusega, olla mõju seoses eelkõige kohtuotsusest Asteris jt⁵⁶ pärineva kohtupraktika kohaldamise seisukohast.

149. Nagu väidab komisjon, ei sõltu selle kohtupraktika kohaldamine käesoleva juhtumi asjaoludel siiski üksnes küsimusest, kas hüvitise tagajärjel taastatakse meede, mille enne ühinemist võib kvalifitseerida riigiabiks ELTL artikli 107 tähenduses. Vaidlusaluses otsuses välistas komisjon nimelt selle, et seda kohtupraktikat saaks väljaspool liikmesriikide

⁵⁴ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).

⁵⁵ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).

⁵⁶ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).

tsiviilvastutust reguleerivaid riigisiseseid üldnorme kohaldada vahekohtumenetlusele⁵⁷, ning tugines samuti asjaolule, et valitsuse erakorralise määrusega pakutavad stiimulid kvalifitseeris Rumeenia konkurentsinookogu „abiks“ 1995. aasta lepingu alusel.⁵⁸

150. Sõltumata aga küsimusest, kas need kaks elementi on põhjendatud, märgin, et Üldkohus hindas nendest põhjendustest, mille alusel lükkas komisjon tagasi kohtuotsusest Asteris jt⁵⁹ pärineva kohtupraktika, üksnes ühe põhjenduse õiguspärasust, selleks et jõuda järeldusele, et kõnealune kohtupraktika on tegelikult kohaldatav.

151. Sel viisil ei saanud Üldkohus minu arvates ilma õigusnormi rikkumata jõuda järeldusele, et komisjoni otsuses on „eeliseks“ kvalifitseerimisel rikutud õigusnormi, ilma et ta oleks samal ajal kontrollinud, et komisjon välistas ekslikult kohtuotsusest Asteris jt⁶⁰ pärineva kohtupraktika esiteks hüvitise väljamaksmise aluse tõttu ja teiseks tulenevalt asjaolust, et Rumeenia konkurentsinookogu kvalifitseeris valitsuse erakorralise määruse „riigiabiks“ 1995. aasta lepingu alusel.

152. Kõigest eespool toodust järeldub, et apellatsioonkaebuse kolmanda väitega tuleb minu arvates nõustuda.

153. Kõiki neid kaalutlusi arvestades olen arvamusel, et vaidlustatud kohtuotsus tuleb tühistada, esimese väite esimene osa kohtuasjas T-704/15 ja teise väite esimene osa kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15 tagasi lükata ning saata liidetud kohtuasjad T-624/15, T-694/15 ja T-704/15 tagasi Üldkohtusse, et viimane teeks otsuse ülejäänud väidete kohta.

VII. Järeldus

154. Eelnevatest kaalutlustest lähtudes teen Euroopa Kohtule järgmise ettepaneku:

- jätta vastuapellatsioonkaebus rahuldamata;
- tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 18. juuni 2019. aasta kohtuotsus European Food SA jt vs. komisjon (T-624/15, T-694/15 ja T-704/15, EU:T:2019:423);
- lükata tagasi teise väite esimene osa kohtuasjades T-624/15 ja T-694/15 ning esimese väite esimene osa kohtuasjas T-704/15;
- saata liidetud kohtuasjad T-624/15, T-694/15 ja T-704/15 ülejäänud väidete kohta otsuse tegemiseks tagasi Üldkohtule.

⁵⁷ Vaidlusaluse otsuse põhjendused 101 ja 102.

⁵⁸ Vaidlusaluse otsuse põhjendused 105–107.

⁵⁹ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).

⁶⁰ 27. septembri 1988. aasta kohtuotsus (106/87–120/87, EU:C:1988:457).